

Landskap: Småland Upptecknat av: Carl Viking
 Härad: Uppvidinge m. fl. Adress: Luråkra, Kråkåmål
 Socken: Ålgö m. fl. Berättat av: Carl Viking m. fl.
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1874 i Ålgö m. fl.

Gamla jaktmetoder och djurens
levnadsvanor s. 1-27

Mården. s. 1-7.

Björnen. s. 7-13.

Ullern. s. 14-15.

Duskhöken, - skottpengar. s. 15-27.

Talsätt, - "känna var David höpte
 öl" s. 22.

Jakthistoria. s. 22-27. fortsättn.
 M. 7217.

Teckningar s. 25-27.

ACC. N:R. M. 7216 71-27.

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Carl Viking

Härad:

Uppvidinge, m. f.

Adress:

Turåkra, Prästnäs.

Socken:

Ålgård, m. f.

Berättat av:

Carl Viking, m. f.

Uppteckningsår:

1947.

Född år

1874.

i Ålgård socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen utgör omedelbar
fortsättning på Vol. 6. Våra jakt-
bara djur, deras livnadsmanor
och gamla jaktmetoder.

Vol. 7.

Sidor: — 153—176.

Här till 3. blad Tekningar.

Skriv endast på denna sida!

Mården är i storlek, som en medelstor katt, men har betydligt längre sträcktare kropp än katten och därför mycket smidig. Han är brun till färgen med gullick bruna. Vi känna icke mycket till detta djurs levnadsvanor, ty det är icke varje dag man skjuter en mård, som låga kärrsynta hos oss. Under dagarna gömmer sig mården i någån "Skorr-lya" i ett träd eller och gärna i ihålliga trädstammar. Han är väldigt snabb, skicklig och vig i att klättra i träden och hoppa från träd till träd. Om skogen är tämligen tät och tät på kan han infel behåva gå ner på marken på en fjäddels mil. Detta gör att det är synnerligen svårt att spåra

154)

ACC. NR. M. 7216:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på marken. Han är en farlig fiende för våra skogspäglar t.ex. Jäder orke m. f. På nätterna när Tjäderna sitta och sova i träden klättras ljudlöst och anfaller dem och den störste Tjädertopp dukar under, så mården är ett rätt svårt rovdjur. i mina pojkar innan Blååns-skinn blev så populärt, så kunde man få ända till 75-80 kronor för ett mårds-kinn på Växjö Vintermarknad. Svårt utseende för mården är också Ekorrharna. — För man se mårds-spår, kan vise att han gått upp i ett träd, så bör man ringa ikring skogsdungen för att se om han gått ner och lämnat den skogen, ty då finnes alltid ett färskt utspår, men saknas

Detta, så är han i något träd i den in-
 ringade skogen. Så är det bra att
 vara i jägare i sällskap. Den ene går
 med pinnet på "hanen"; den andre står
 med en rya på skammarna av i-
 håliga träd eller träd i vilket fin-
 nar "skorrelja". Man måste (bildligt
 talat) hava "öganen på skaffet" ty när
 han "stinker" måste man skjuta snabbt
 och säkert, annars hoppar han ut
 träd och i träd, som berusen och kl-
 rar sig undan. — Nu ska jag tala
 om en rolig mårdjakt som jag och
 farbror Nils företaga i medlet av
 mars när jag var i mitt 15de år. Farbror
 och jag hade varit och huggit "Gärds-
 le" (Gärds-gärdsvirke) nere vid Röd-
 kärret å R. d. farbrors gård Björkebo, Vi

156.)

ACC. N:R. M. 7216:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skulle gå hem och äta middag
vid halv 12. = tiden på dagen. Det
hade på natten fallit litet snö.
Kl. 15. m. från hemmet
stod ute i Färhagen vära vägen
en gammal ihållig gran, som stor-
men brutit av en 6. alnar från
marken. Nere vid röfen var
ett hål rätt stort på stammen.
Vi fingo se (eller rättare jag) att
det lade mårslag in i stam-
men och jag gjorde farbror opp-
märksam därpå. Han sade: "Se
min lille sam ä kveck å de klätt-
ra opp på sörkvitarna" (pust &
lägg din kröja (kavaj) över det
hållet där granen är våblåst & håll
åt säkert, på täppte kan hålet

157.)

ACC. N:R. M. 7216:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nerfyll med mossa, Sen knacka-
de han med ryau mot stammen
och sade "Lyks du min lille am
dö hörs kravla inni stammen och
dett var ett riktigt väsen därin-
ne. Farbror sade, nu sitter du
där & håller. Ja ska gå hem ätte
glöd i en kräska & löre (Hjörveg)
& en stor säck som du får kränga
över hålet där du nu har din
tröja. Han gick och kom fort ä-
ter och jag fick säcken & kräng-
de am. Men farbror han eldade
nere invid hålet med färskt
enris och röken gick in i stam-
men; och där var L. mårder i
stammen, som sprunga i säc-
ken; en finfin fångst. Sen ene mår-

158.)

ACC. N:R. M. 7216:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den var givetvis farbrors tyculigt gam-
mal häud, så delades rovet, eller
pengarna därför mitt i tre, när man
var 2. jägare. Men farbrors sade var
alltid god mot mig och mycket rik.
Han sade jag hade tänkt ge dig
lite pengar till "Läsekläder" (kon-
firmationskläder) men nu får du
sälja bae mårdskinna så räcker
då gäll för dig. Nu ska du få ett
halvstopp brännvin å mej & sen går
du i eftermidda till Jän Persson,
i Faraskag & ger honom några rypor
& sen slänger han dem åt tjesta-
nar skinnen, så ska ja betala ho-
nam för besväret. Så skedde. Jag
fick så mycket pengar att det räck-
te till kläder, skor och klacka mm.

159.)

ACC. NR. M. 7216:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ja, farbror var god mot mig. Om
de gamle brukade mårda kätte till
en sorts medicin åt fäkraturen.
När dam ville slicka sig och tawa
ihop håret, så ren man liket mårda-
kätt å ett rivjärn och lade det i
mjöldeg och knoppade in i egen
munnen, så djuren sväljde det.
Så braddes att "sam bleval slätthä-
riga och skinande, sam de vack-
ra mårdskinnen. —

Björnen. Det tyckes kanske under-
ligt att jag ej förrän just nu skr-
vit något om vårt Lands största &
starkaste rovdjur. Men, sam de
mycket väl vet, så är det 150 år
ren det funns björnar hos oss, en
sågen tyder att björnen funnits i. o. n. n.

160.)

ACC. NR. M. 7216:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

så långt räcker ut, som i Skåne på
1700-talet. Obs! Obs! Vad vi hos oss betä-
am björnen är gamla härtägnar,
som våra för längesen hänsamma
fäder bevarat efter sina fäder.

Vår björn, varad finnes några kvar
Norr över var brun till färgen. Fäder-
dana sade att den vuxna björnen
hade "en mans vett" (förstånd) men
12. mans styrka." Om han hade
så mycket förstånd, som en nor-
mal människa, det är att be-
lä. Björnar sades prampa på hela
foten liksom vi människor. Han
hade starka, krokiga, klor och
kunde klättra i träden och grä-
va upp hål i jorden. Samt my
åt björnen bär, gräs och rötter,

men har han fått smak på Rätt
så är och var han ett farligt råv-
djur på grund av sin stora styr-
ka. Han anfaller sållan männi-
skar och han ej retas eller såras,
men då var han fruktansvärd.

När han anföll gick han på Bak-
benen och slog sitt offer dödande
slag med de främre. Så var
han på arg och stark hadde fjäder-
na hört att han gott var borta en
älskliga i kramen. Sent på hö-
sten gick han in i sitt bo som het-
te "Björn = Ide." Där låg han och
saw med nosen vänt från ingån-
gen till vintern var han faren, men
då vände han sig med nosen
mot utgången, hade de gamle.

162.)

ACC. N:R. M. 7216:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Björnen "Läg då i Svala" (Lätt vin-
hersämn liksom vår gräpling.) När
björnen läg i sitt "Yde," som var
under ett "Rotvalv" (Stort kullbläst
träd vid roten) eller under klipp-
block, så sökte fädernas fäder,
att fånga honom. Som vora
många i sällskap försedda med
"Björnsjūt." Så var sin grava grän-
stäng, som sattes i kors för in-
gången till Ydet. Den hörde man
in stäng eller rapar i Ydet, stack
och redade Björnen, så han till
slut gav sig ut, men då gällde
det att spicka ner honom, ty då
"Var han ej god att lagas med.
Även sattes ut grava "Björnsaxar"
som hadde järnständer i bägarna,

163.)

ACC. N:R. M. 7216:11.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

men han kunde ändå släpa dessa
unga fångstidan ett rätt bra sty-
cke i skogen. Så sade de gamle att
björnen var "fokig" (våldigt begiven)
på brännvin. Det bedyrades vara
sant att man "fyllde Björnen" och
band honom levande. När man
upptäckte var en Björn gått till i
skogen, så tog man "halvskäppe-
kitlet" av koppar och skurade den
ren invändigt och grav ner honom
i jorden och hällde därin s. k. kauror
brännvin. Björnen gick dit och drack
ur varje droppe och varit dödfull,
så som kunde fjättra honom. Det
låter, som Lögn; men märkvärdig
nog äro gamla saustammiga i
så flugått i åldrigtid. — Och han

164.)

ACC. N:R. M. 7216:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nat fångsträtt var följande. Björnen var väldigt glad åt kanung. Ibland hände att Björnen nattskid gick hem i bågarden och släpade bort en bikupa. Vad han tyckte om alla bistingen visste ej de gamla att berättat. Men man lärde björnen till att "Glä i jål sig själv." Man tog en bikupa med något kanung uti & bar den till skogen, där björnen höll till. Då kvistade man en stor gran till valuar från marken. Sen fästte man på grenarna närmast över kupan så björnen kunde vädra lukt av kanung. Men så bant man i grenen, under kupan, ett stycke av en järnkedja och i kejsars fria ände horisontalt ett tungt, spetsigt järnstycke.

165)

ACC. NR. M. 7216 : 13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När björnen skulle nå kupan så hindrade kedja och järnstycke honom. Så fick järnstycket en knuff av hans väldiga tass, men björnen och ej undan rban järnstycket kom med fart tillbaka och slog björnen i skallen med kläm. Så vart han ännu argare och stycket fick en hårdare knuff och björnen ett hårdare slag. Då trätte han med järnstycket till han sänderlagen föll till marken och dog. Björnen sade "hava ett illvett!" — På eftervintern födde han i idet² ringar, som voro mycket små i förhållande till hans storlek. ungarna följde modern hela sommaren. Sette an björnen, enligt fädernas utsagor.

166.)

ACC. N:R. M. 7216:14

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uffern. Detta djur kan väl knappast
räknas till samma kategori som
våra hittills upptecknade pordjur.
Se teckning nr 23. Ols! Men han dröjde
inbet, så jag fick beskäda den gyn-
naren, för han plumsade i vattnet
och dykte. Så uffern är en verklig
mästare i att simma och dyka.
Han är stor, som en medelmåttig
hund, samt brun till färgen skärande
något i grått. Uffern har rinnhud
mellan pära. Han gör skada för
han fångar och äter upp mycket fisk.
Värst är när han får tillhåll vid
fiskdammar. Lantbr: Janne Carl-
son, boende en kilometer från
mitt hem, hade fått en uffern i sin
damm risliden sammar, han kalla-

168.)

ACC. N:R. M. 7216:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sade på rutare och karp, men en ung
Lautbr: Gustav Karlsson sköt uttern.
Det egendomliga är att hans päls
lycker vara ogenomtränglig för rak-
ken. Förr betaltes upp till 25 kronor
för ett vackert Ufferskinn, men
nu högst 25 kr: "Plårävsfarma-
na" utelämnar våra viltskinn.
Ufferns parningstid och ungar oefa
vi i riket om; ty uttern är ett vatt-
djur, som mest håller till vatten.

Våra rovfåglar. Vår svåraste rovfågel är nu i regel Lunkhöken.
Han är en djävelfågel och mycket stark efter sin storlek. Han är han stamfågel. Ryggvidan är hårt brungrå, men bukvidan ljus med

68.)

ACC. N.R. M. 7216:16.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Viking
 Härad: Ulpsvidinge, m. f. Adress: Furåkra, ⁵ hråksmåla.
 Socken: Ålgult, m. f. Berättat av: Carl Viking, m. f.
 Uppteckningsår: 1947. Född år 1874 i Ålgults socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med små svarta fläckar. Han är lätt
 för icke jägare, att förväxla med Orm-
 vråken, men jag har funnit en sak,
 varpå man ej missar sig. En Sv-
 hök har 13. ringar runt kårna, men
 Ormvråken blott 10. ringar. Kårken i
 nämnda mening anfaller f.o.m. så
 stora fåglar som vuxna fjäderfä-
 par och vuxna harar. Givetvis bliva
 då lättare yngre fåglar och har-
 ungar hans bytte. Höken är även
 begiven på vårt lamma fjäderfä
 och han besöker gärna hänsjädar-
 na. Fast och viss är, att när han

Skriv endast på denna sida!

68.)

ACC. N.R. M. 7216:16.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Viking,
 Härad: Ulpsvidinge, m. f. Adress: Furåkra, ² Friksmåla.
 Socken: Ålgö, m. f. Berättat av: Carl Viking, m. f.
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1874 i Ålgö, m. f.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med små svarta fläckar. Han är lätt
 för icke jägare, att förväxla med Orm-
 vråken, men jag har funnit en sak,
 varpå man ej missstager sig. En Sv-
 hök har 13. ringar runt karna, men
 Ormvråken blott 10. ringar. Höken i
 nämnda mening anfaller t. o. m. så
 stora fåglar som vuxna fjäderfä-
 par och vuxna harar. Givetvis bliva
 då lättare yngre fåglar och har-
 ungar hans bytte. Höken är även
 begiven på vårt lamma fjäderfä
 och han besöker gärna Känsgårdar-
 na. Fast och viss är, att när han

Skriv endast på denna sida!

kräget kommer fram till gårdarna
för att söka rot, så blir det Neder-
börd såväl vinster, som sammar.

Jag minnes en gång på samma-
sten i mitt fädershem i Krakshult,
Älgshults socken. Bonden där hade
en kull halvårta kycklingar, som
gingo fria tillrammans med kö-
nan och åto i det späda gräset.
Det var tungt, mulet, väder och hä-
ken gjorde påhållning men jag
såg honom genom fänstret. Kyck-
lingar och hävan gånge sig ängs-
liga bland krusbärbuskarna men
höken satte sig myndig på en post-
stolpe och väntade på att den
skulle lämna krusbärbuskarna.
Men jag tog "Gäddslan" (min lilla Bona)

70.)

ACC. N:R. M. 7216 :18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och smög ut i förtugan. Där var gammal-
malbida s. k. "Halvdörr" och den ävra
dörren stod öppen. Väl var avstän-
det långt, men jag visste vad "gård-
lau" förmådde. Det blivade till, och
den stora höken föll stendöd ner
utan portstolpen. Hjänsen blewa räd-
da, kacklade och sprunga, och kusba-
den, som åt, kom ut och skrek "Ja,
Facu har du Marb dej för, ä du besatt?"
Men jag pekade bort mot stolpen.
Så värt Viktor (= banden) så glad,
att han såd "Nu ä du värt en stor
kaffealva," och det blev det också,
fast bäst 'hadda varit om det enbart
varit kaffe utan sprit. Men jag fick
5 kr: 50 öre i skattepengar och det var
det bästa för mig. - Ols! Jag skall nu

71.)

ACC. N.R. M. 7216:19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag skall nu vidare skriva litet me-
ra om Hökens vanor och fortplant-
ning, sen skall jag vidare uppteckna
några egna upplevelser om Hök-
jakt. Öst! Höken griper sitt räv med
sina starka, vassa, klor, och sliter
sänder det med sin hakformiga
Näbb. Det, som han inför kan äta,
kastar han sedan upp liksom i
små högar, så gör och Berguven
och ugglan och spårhäken. Sitt
bo bygger Suvhäken djupt inne
i skogskogen i någon hög gräv.
Boet, som ej har så allrägla hak, som
t.ex. skatla, är byggt av ris och kvistar
och inuti liksom fjädrar och harar.
Särilägger honan sina ägg om
våren och ruvar dem. Ungarna

72.)

ACC. NR. M. 7216:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

matas i bock till dam blika så stora
att dam kunna flyga liksom, men de
upphålla sig i bäck närhet ännu
en liten tid. Hök och hökungan
har ett skarpt, vylande läte. Om
man tar sig en liten rund träpin-
ne och skär ett spår däri så som
synes å teckning N° 25. A. och i spå-
ret lägger en liten rensa tunn nä-
ver och däröver en tunn träskiva,
som fasthåller nävern och suger
luft genom sprungan, så får man
absolut samma ljud, som hökens
läte. Ett sådant don heter hos oss
"Hökaspel." När man funnit ett hök-
bo, så dröjer man till ungdomarna bör-
ja kunna flyga till närmaste trä,
Och! Man måste ofta tillse på plattan

73.)

ACC. N:R. M. 7216:21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Så bygger man sig i närheten av
graven där bakt är en riskaja s.
smyger sig dit tidigt på morgnen
med bössa. När man kommer fram
flyger hökmamma vanligen ur
bakt, såvitt hon insett är utflugan
att söka ro. Man ligger stilla i ka-
jan 1/2 timma. Sen börjar man blåsa
i "Hökaspelet." Så kommer hökmam-
ma flygande och tror att ungarna ä-
ra i fara och sätter sig för några ö-
gonblick på en gren nära bakt, men
då, en blix och en kvall och hök-
mamma är ej mer. Sen är bäst att
gå hem till i solnedgången. Så smy-
ger man då smyger man sig sakta
in i kajan. Om en stund börjar man
blåsa i "Hökaspelet." Ungarna kom-

74.)

ACC. N.R. M. 7216 : 22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ma då flaxande förunde att det var
hans mat; och så får dom i det stäl-
let lära känna var "David köpte öl."
Sette ett jaktsätt på hök. Se nutida
höklurarna där 2. herinduvor hållas
som lockbete kan jag ej avteckna,
de tillhöra nutidens fångsätt; men
höken fångas levande in buren utan
att duvorna skadas. Jag såg för
2. år sedan en sådan bur hos skog-
vaktare Vilhelmsen Hånskultsgård
i Kråksnåla socken, men minnes
ej buren så pass att jag vågar teck-
na den. — Jag skall nu tala om
en rolig jakthistoria på hök, det
var omkring 1910. i min födelseby
Brokshult, Hånskultssocken. Där bod-
de då den gamle hederlige Soldaten

75.)

ACC. N:R. M. 7216:23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Carl Johan Sjöndahl. (Sagelman till
många sägner om svenska kungar.)
Gubben var då omkring 85 år gammal.
Höken hadde varit framme och slagit
ihjäl en av hans hänor på hans "fä-
husdynga". Sjöndahl kom till mig
o bad få låna ett skott keut, som
han skulle fick. "Ja, ska ge den knä-
velen på lura," sa den gamle busen.
Höken hadde blott plockat halva
hänan, då Sjöndahl blev hanan
varse och skrämd bort hanan.
Resterna av hänan baut han vid
en påle i gäddelstacken, och från
en sändrig ruta i fähusfönstret sku-
le höken få elldopet. Följande
morgon i gryningen låg Sjöndahl
i fähuset och vaktade. Höken kom, det

76.)

ACC. N.R. M. 7216:24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

blev blix och dunders, men hur det
var så i dimman framskjöt Jüg-
dah, & han var gammal & skumäjt, an-
närskade han varit en god skytt i unge
år. Det var cirka 300. m. mellan millet
och Jügdahls hem. Jag hade knappast
stigit upp på morgonen, då Jügdahl
kom barkuvad och knackade
på fönstret där jag hade min säng.
Han hade så bränt, att han hant
inket hälsa god morgon, utan hallo-
skrek, "Ja sköt bam på den Jäen ska
du si." Jag sade stigit in, farbror Jüg-
dah, ja ska ska göra slut på höken
åt er om Ni vill saka en ungdoms-
dam Ni har hemma; så ska jag locka
fram höken för i dag är det dimma,
och han kommer snart. "Du får ha den

forts ätlm.
M. 7217.

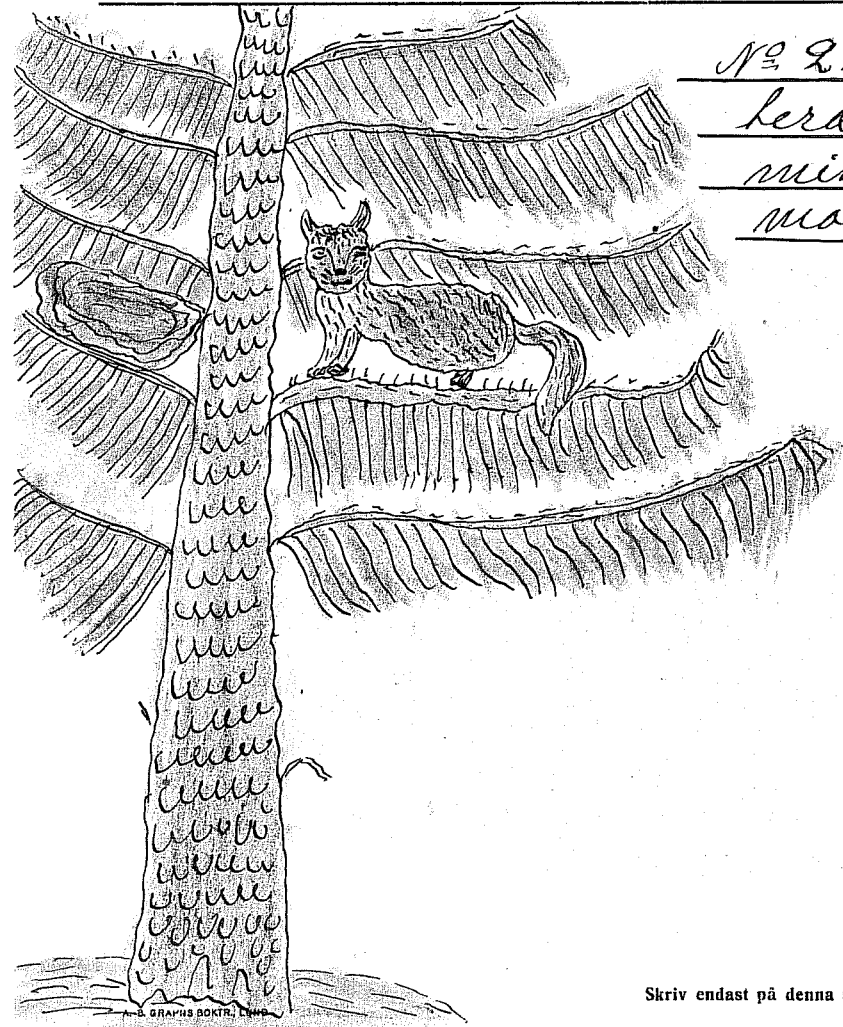
ACC. N:R

M. 7216:25.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Viking
 Härad: Uppvidinge, m. f. Adress: Turåkra, = Kråksnäs.
 Socken: Ålgö, m. f. Berättat av: Carl Viking, m. f.
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1874 i Ålgö socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N: 22. "Mård kånker in
 lera en skorlupa." Gammal
 minnesbeckning från "Uvasjä-
 mon" i Ålgö socken.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R.

M. 7216:26.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Viking
 Härad: Elfvigdinge, n.f. Adress: Turåkra, ⁿ Kråksmåla,
 Socken: Älgshult, n.f. Berättat av: Carl Viking, n.f.
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1874 i Älgshults socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N° 28, "Ulter", sedd av
mig en mätligt hästna
1946, vid Lohör, Yanne
Karlmaus fiskdam, ad:
Lindshult, ⁿ Kråksmåla.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7216:27

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Carl Viking

Härad:

Uppsvidinge m.f.

Adress:

Turåkra, "Kräksmäla"

Socken:

Älgshult m.f.

Berättat av:

Carl Viking m.f.

Uppteckningsår:

1947

Född år

1874

i Älgshults socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVN^o 24. Fittande

"Suvhök" säram

jag minnes den.

Skriv endast på denna sida!